

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (prvního senátu)

26. října 2006 *

Ve věci C-168/05,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podaná rozhodnutím Audiencia Provincial de Madrid (Španělsko) ze dne 15. února 2005, došlým Soudnímu dvoru dne 14. dubna 2005, v řízení

Elisa María Mostaza Claro

proti

Centro Móvil Milenium SL,

SOUDNÍ DVŮR (první senát),

ve složení P. Jann, předseda senátu, K. Lenaerts, E. Juhász, J. N. Cunha Rodrigues (zpravodaj) a M. Ilešič, soudci,

* Jednací jazyk: španělština.

generální advokát: A. Tizzano,
vedoucí soudní kanceláře: R. Grass,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Centro Móvil Milenium SL H. García Piem, abogado,
- za španělskou vládu E. Braquehais Conesou, jako zmocněncem,
- za německou vládu C. Schulze-Bahr, jako zmocněnkyní,
- za maďarskou vládu P. Gottfriedem, jako zmocněncem,
- za finskou vládu T. Pynnä, jako zmocněnkyní,
- za Komisi Evropských společenství A. Aresuem a L. Escobar Guerrerem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 27. dubna 2006,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288, dále jen „směrnice“).
- 2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi E. M. Mostaza Claro a Centro Móvil Milenium SL (dále jen „Móvil“) ve věci platnosti rozhodčí doložky použité ve smlouvě, kterou E. M. Mostaza Claro uzavřela s touto společností.

Právní rámec

Právní úprava Společenství

- 3 Článek 3 odst. 1 směrnice stanoví:

„Smluvní podmínka [klauzule], která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou [zneužívající], jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti [dobré víry] způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.“

4 Článek 6 odst. 1 směrnice stanoví:

„Členské státy stanoví, že nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule] použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím [zboží] nebo poskytovatelem [služeb] se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí].“

5 Podle čl. 7 odst. 1 směrnice:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a konkurentů existovaly přiměřené a účinné prostředky zabráňující dalšímu používání nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí] ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

6 Příloha směrnice obsahuje orientační seznam klauzulí, které mohou být prohlášeny za zneužívající. V rámci posledně uvedených klauzulí se bod 1 písm. q) této přílohy týká klauzulí, jejichž cílem nebo následkem je „zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli.“

Vnitrostátní právní úprava

- 7 Ochrana spotřebitelů proti zneužívajícím klauzulím byla ve španělském právu nejprve zajištěna obecným zákonem 26/1984 o ochraně spotřebitelů a uživatelů (Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios) ze dne 19. července 1984 (BOE č. 176 ze dne 24. července 1984, dále jen „zákon 26/1984“).
- 8 Zákon 26/1984 byl změněn zákonem 7/1998 o obecných smluvních podmínkách (Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contratación) ze dne 13. dubna 1998 (BOE č. 89 ze dne 14. dubna 1998, dále jen „zákon 7/1998“), který směrnici provedl do vnitrostátního práva.
- 9 Zákon 7/1998 do zákona 26/1984 zejména doplnil článek 10a a první dodatečné ustanovení.
- 10 Podle čl. 10a odst. 1 zákona č. 26/1984 „[v]šechna ustanovení, která nebyla individuálně sjednána, jsou považována za zneužívající klauzule, jestliže v rozporu s požadavkem dobré víry způsobují významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. V každém případě jsou za zneužívající klauzule považována ustanovení uvedená v prvním dodatečném ustanovení tohoto zákona. [...]“
- 11 První dodatečné ustanovení zákona 26/1984 v podstatě přebírá seznam klauzulí, které mohou být prohlášeny za zneužívající, připojený ke směrnici, když upřesňuje, že je pouze orientační. Podle bodu 26 tohoto dodatečného ustanovení je považováno

za zneužívající „předkládání sporu rozhodčímu orgánu jinému než rozhodčímu orgánu pro spotřební spory, ledaže by se jednalo o rozhodčí orgány zřízené legislativními předpisy v určitém odvětví nebo ve zvláštním případě“.

12 Článek 8 zákona 7/1998 stanoví:

„1. Obecné podmínky, které k újmě strany, která přistupuje k adhezní smlouvě porušují ustanovení zákona nebo jakékoli jiné kogentní nebo zákaz stanovící pravidlo, jsou absolutně neplatné, ledaže by tyto normy sankcionovaly jejich porušení odlišně.

2. Zvláště jsou absolutně neplatné takové zneužívající obecné podmínky ve spotřebitelských smlouvách, které jsou vymezeny v každém případě článkem 10a a prvním dodatečným ustanovením obecného zákona 26/1984 [...]“

13 V rozhodné době z hlediska skutkového stavu v původním řízení bylo rozhodčí řízení upraveno zákonem 36/1988 o rozhodčím řízení (Ley 36/1988 de Arbitraje) ze dne 5. prosince 1988 (BOE č. 293 ze dne 7. prosince 1988, dále jen „zákon 36/1988“).

14 Článek 23 odst. 1 zákona 36/1988 stanovil:

„Námítky proti předložení sporu k rozhodčímu řízení v důsledku nedostatku objektivní příslušnosti rozhodců a nicotnosti, neplatnosti nebo neúčinnosti rozhodčí dohody musí být předloženy současně s předložením příslušných původních nároků účastníky.“

15 Článek 45 zákona 36/1988 zněl následovně:

„Rozhodčí nález může být zrušen pouze v následujících případech:

1. Je-li rozhodčí dohoda neplatná.

[...]

5. Je-li nález v rozporu s veřejným pořádkem.“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

16 Dne 2. května 2002 byla mezi Móvil a E. M. Mostaza Claro uzavřena účastnická smlouva k lince mobilní telefonie. Tato smlouva obsahovala rozhodčí doložku podřizující jakýkoli spor týkající se uvedené smlouvy rozhodčímu řízení Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Evropská asociace pro rozhodčí a smírcí řízení, dále jen „AEADE“).

17 Vzhledem k tomu, že E. M. Mostaza Claro nedodržela minimální délku trvání účastnické smlouvy, Móvil u AEADE zahájila rozhodčí řízení. Dopisem ze dne 25. července 2003 AEADE stanovila E. M. Mostaza Claro lhůtu 10 dnů k tomu, aby

odmítla rozhodčí řízení, přičemž upřesnila, že v případě odmítnutí je možné zahájit soudní řízení. E. M. Mostaza Claro předložila argumenty k věci samé, ale nezpochybnila rozhodčí řízení ani neuplatnila neplatnost rozhodčí dohody. Následně byl spor rozhodnut v její neprospěch.

18 E. M. Mostaza Claro napadla rozhodčí nález vydaný AEADE před předkládajícím soudem, když tvrdila, že zneužívající charakter rozhodčí doložky způsobuje neplatnost rozhodčí dohody.

19 V předkládacím rozhodnutí Audiencia Provincial de Madrid konstatuje, že není žádných pochyb o tom, že uvedená rozhodčí dohoda obsahuje zneužívající smluvní klauzuli, a je tedy stižena neplatností.

20 Avšak s ohledem na to, že E. M. Mostaza Claro neuplatnila tuto neplatnost v rámci rozhodčího řízení a za účelem výkladu vnitrostátního práva v souladu se směrnicí se Audiencia Provincial de Madrid rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Vyžaduje ochrana spotřebitelů, kterou zajišťuje směrnice 93/13/EHS [...], aby soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil nález v důsledku toho, že uvedená rozhodčí dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, jestliže spotřebitel uplatnil uvedenou neplatnost v rámci řízení o žalobě na neplatnost, ale nikoli v rámci rozhodčího řízení?“

Úvodní poznámky

- 21 Ze spisu předaného Soudnímu dvoru předkládajícím soudem vyplývá, že tento soud stanovil zneužívající charakter rozhodčí doložky, která je použita ve smlouvě uzavřené mezi Móvil a E. M. Mostaza Claro.
- 22 V tomto ohledu je namístě připomenout, že se Soudní dvůr nemůže vyjadřovat k použití obecných kritérií používaných zákonodárcem Společenství pro vymezení pojmu „zneužívající klauzule“ na konkrétní klauzuli, která musí být přezkoumána v závislosti na okolnostech vlastních konkrétnímu případu (rozsudek ze dne 1. dubna 2004, *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, Recueil, s. I-3403, bod 22).
- 23 Přísluší tedy vnitrostátnímu soudu, aby určil, zda taková smluvní klauzule jako ta, která je předmětem sporu v původním řízení, splňuje kritéria vyžadovaná pro to, aby byla kvalifikována jako zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice (výše uvedený rozsudek *Freiburger Kommunalbauten*, bod 25).

K předběžné otázce

- 24 Podle ustálené judikatury při neexistenci právní úpravy Společenství v této oblasti přísluší vnitrostátnímu právnímu řádu každého členského státu na základě zásady procesní autonomie členských států, aby upravil procesní podmínky směřující k zajištění ochrany práv, která procesním subjektům vyplývají z práva Společenství, za předpokladu, že tyto podmínky nejsou méně příznivé než ty, které se týkají obdobných situací na základě vnitrostátního práva (zásada rovnocennosti), a že v praxi neznemožňují nebo nadměrně neztěžují výkon práv přiznaných právním řádem Společenství (zásada efektivit) (viz zejména rozsudky ze dne 16. května 2000,

Preston a další, C-78/98, Recueil, s. I-3201, bod 31, a ze dne 19. září 2006, i-21 Germany a Arcor, C-392/04 a C-422/04, Sb. rozh. s. I-8559, bod 57).

- 25 Systém ochrany zavedený směrnicí vychází z myšlenky, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli, co se týče jak vyjednávací pravomoci, tak úrovně informovanosti, které jej vede k tomu, že přistoupí k podmínkám předem vyhotoveným prodávajícím nebo poskytovatelem, aniž by mohl ovlivnit jejich obsah (rozsudek ze dne 27. června 2000, Océano Grupo Editorial a Salvat Editores, C-240/98 až C-244/98, Recueil, s. I-4941, bod 25).
- 26 Takové nerovné postavení mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem může být narovnáno pouze pozitivním zásahem, vnějším ve vztahu k samotným smluvním stranám (výše uvedený rozsudek Océano Grupo Editorial a Salvat Editores, bod 27).
- 27 Soudní dvůr na základě těchto zásad rozhodl, že možnost soudu přezkoumat zneužívající charakter klauzule z úřední povinnosti představuje prostředek vhodný zároveň k dosažení výsledku stanoveného v článku 6 směrnice, tedy zabránit tomu, aby jednotlivý spotřebitel nebyl vázán zneužívající klauzulí, a k přispění ke splnění cíle stanoveného v jejím článku 7, jelikož takový přezkum může mít odrazující účinek napomáhající k zabránění dalšího používání zneužívajících klauzulí ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli (výše uvedený rozsudek Océano Grupo Editorial a Salvat Editores, bod 28, jakož i rozsudek ze dne 21. listopadu 2002, Cofidis, C-473/00, Recueil, s. I-10875, bod 32).
- 28 Tato možnost přiznaná soudu byla posouzena jako nezbytná pro to, aby byla spotřebiteli zajištěna účinná ochrana, zejména s ohledem na nezanedbatelné nebezpečí, že tento spotřebitel o svých právech neví nebo je vykonává s obtížemi (výše uvedené rozsudky Océano Grupo Editorial a Salvat Editores, bod 26, jakož i Cofidis, bod 33).

- 29 Ochrana, kterou směrnice přiznává spotřebitelům, se tak vztahuje na případy, ve kterých spotřebitel, který s prodávajícím nebo poskytovatelem uzavřel smlouvu obsahující zneužívající klauzuli, neuplatní zneužívající charakter této klauzule buď proto, že o svých právech neví, nebo proto, že je odrazen od jejich uplatnění z důvodu nákladů, které by vyvolalo soudní řízení (výše uvedený rozsudek Cofidis, bod 34).
- 30 Za těchto podmínek by cíl sledovaný článkem 6 směrnice, který, jak bylo připomenuto v bodě 27 tohoto rozsudku, ukládá členským státům, aby stanovily, že zneužívající klauzule nejsou pro spotřebitele závazné, nemohl být dosažen, kdyby soud, jemuž byla předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, nemohl posoudit neplatnost tohoto nálezu pouze z toho důvodu, že spotřebitel neuplatnil neplatnost rozhodčí dohody v rámci rozhodčího řízení.
- 31 Takové opomenutí ze strany spotřebitele by pak v žádném případě nemohlo být vynahrazeno jednáním subjektů, které jsou ve vztahu ke smlouvě třetími osobami. Systém zvláštní ochrany zavedený směrnicí by byl v konečném výsledku ohrožen.
- 32 Právě v tomto smyslu se vyvíjela španělská právní úprava. I když se totiž nepoužije na spor v původním řízení, je zajímavé upřesnit, že zákon 60/2003 o rozhodčím řízení (Ley 60/2003 de Arbitraje) ze dne 23. prosince 2003 (BOE č. 309 ze dne 26. prosince 2003) již nevyžaduje, aby námitky proti předložení sporu k rozhodčímu řízení, zejména v důsledku neplatnosti rozhodčí dohody, byly předloženy současně s předložením příslušných původních nároků účastníky.

- 33 Móvil a německá vláda uplatňují, že by byla závažně narušena účinnost rozhodčích nálezů, kdyby soudu bylo umožněno posuzovat neplatnost rozhodčí dohody v případech, kdy spotřebitel nevznesl takovou námitku v rámci rozhodčího řízení.
- 34 Tento argument znamená, že se má za to, že požadavky na účinnost rozhodčího řízení jsou důvodem k tomu, aby přezkum rozhodčích nálezů měl omezený charakter a aby ke zrušení nálezu mohlo dojít pouze ve výjimečných případech (rozsudek ze dne 1. června 1999, *Eco Swiss*, C-126/97, Recueil, s. I-3055, bod 35).
- 35 Soudní dvůr již však rozhodl, že jelikož vnitrostátní soud musí podle svých vnitrostátních procesních pravidel vyhovět návrhu na zrušení rozhodčího nálezu založeného na nedodržení vnitrostátních kogentních pravidel, musí rovněž vyhovět takovému návrhu založenému na nedodržení pravidel Společenství tohoto druhu (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek *Eco Swiss*, bod 37).
- 36 Význam ochrany spotřebitelů vedl zákonodárce Společenství zejména k tomu, aby v čl. 6 odst. 1 směrnice stanovil, že zneužívající klauzule použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem „nejsou [...] pro spotřebitele závazné“. Jedná se o kogentní ustanovení, které s ohledem na nerovné postavení jedné ze smluvních stran směřuje k nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva zavádí v právech a povinnostech smluvních stran, rovnováhou reálnou, která může znovu nastolit rovnost mezi těmito smluvními stranami.

- 37 Krom toho směrnice, jejímž cílem je posílit ochranu spotřebitele, představuje v souladu s čl. 3 odst. 1 písm. t) ES opatření nezbytné ke splnění poslání svěřených Společenství, a zvláště ke zvyšování životní úrovně a kvality života v celém Společenství (viz *per analogiam* ohledně článku 81 ES výše uvedený rozsudek Eco Swiss, bod 36).
- 38 Povaha a význam veřejného zájmu, ze kterého vychází ochrana, kterou směrnice zajišťuje spotřebitelům, krom toho odůvodňují to, že vnitrostátní soud musí posuzovat zneužívající charakter smluvní klauzule z úřední povinnosti, a tím tak vyrovnat nerovnováhu, která existuje mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem.
- 39 Vzhledem k výše uvedenému je namístě odpovědět na položenou otázku tak, že směrnice musí být vykládána v tom smyslu, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil tento nálezh v důsledku toho, že uvedená dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, i když spotřebitel neplatnost rozhodčí dohody uplatnil nikoli v rámci rozhodčího řízení, ale pouze v rámci žaloby na neplatnost.

K nákladům řízení

- 40 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení vzhledem ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (první senát) rozhodl takto:

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládána v tom smyslu, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezů, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil tento nálezh v důsledku toho, že uvedená dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, i když spotřebitel neplatnost rozhodčí dohody uplatnil nikoli v rámci rozhodčího řízení, ale pouze v rámci žaloby na neplatnost.

Podpisy.